

Il-Mellieħa fiċ-ċinema u aspetti relatati

David Bartolo

B. European Studies with History (Hons) (Melit.)

Xhin wieħed jaqra t-titlu, naħseb kulhadd jaħseb li ħa nagħmlu xi vjaġġ lejn Hollywood jew xi mkien simili fejn jinħadmu l-films li jiġu murija fiċ-ċinema u fuq il-mezzi tax-xandir vasti li għandna fiż-żminijiet tal-lum. Mhu xejn minn dan. Dan ħa jkun vjaġġ qasir u naħseb li huwa l-bidu ta' riċerka fuq il-Mellieħa u l-irwol tagħha fid-dinja taċ-ċinema.

Il-Mellieħa u l-faxxinu tagħha ħallew ukoll il-marka tagħhom fiċ-ċinema madwar d-dinja. Kienu diversi postijiet u inħawi fil-Mellieħa li kienu punti prominenti f'diversi films li kienu u għadhom jiġu segwiti minn miljuni ta' telespettaturi.

Dan il-fattur saħħah sew isem il-Mellieħa u bis-saħħa ta' film minnhom, li kważi kien ġie miġbud kollhu fl-inħawi, dan jiġbed numru kbir ta' turisti lejn il-Mellieħa fejn iżuru dan is-sett uniku f'Malta u wieħed mill-ftit madwar il-globu.

Qabel nidhlu ftit fix-xena tal-Mellieħa fiċ-ċinema, ħa nagħti ħarsa ħafifa lejn fattur li hu qarib taċ-ċinema l-aktar meta d-djar ma kellhomx sett tat-televiżjoni, aħseb u ara, il-mezzi diġitali li wieħed isib fiż-żminijiet tal-lum. It-teatrin u wara ċ-ċinemas madwar Malta kienu wieħed mill-mezzi ta' divertiment l-aktar wara t-Tieni Gwerra Dinjija. Dan il-fenomeno tat-teatrin kien b'saħħtu ħafna l-aktar fi rħula bħalma kienet il-Mellieħa 'l bogħod mill-ibliet fejn kien hemm it-teatri taċ-ċinema u fil-qrib ukoll, bħall-Imġarr, li kien magħruf ħafna għat-teatrinu organizzati tajjeb ferm fl-Oratorju tal-istess raħal fejn diversi Melleħin kienu jattendu kif ukoll jieħdu sehem bħala kumpanija teatriali.

Qabel inbnew l-każini tal-banda godda li nsibu fil-Mellieħa llum, dawn kellhom postijiet ħafna iżgħar u aktar limitati, imma kellhom il-biħa. Ġo din il-biħa, il-każini kienu jorganizzaw it-teatrin. Dawn it-teatrinu kienu jattiraw ħafna nies u ħafna żwiġijiet jafu l-bidu tagħhom f'namur li beda propju f'dawn it-teatrinu. Teatru li wara sar ċinema kien dak magħruf bħala Libertà fi Triq it-Tramuntanaⁱ. Dan it-teatru kien jintuża bejn l-1943 u l-1957ⁱⁱ. Kienet ukoll tintuża s-sala tal-iskola primarja biex

isir it-teatrin ukoll.

Rigward ukoll wiri tal-films fil-Mellieħa waqt l-parties tal-Milied għat-tfal, kienu wkoll jintwerew films fuq xi liżar, l-aktar xi wieħed minn ta' *Laurel and Hardy*, jew kif kienu magħrufa fostna bħala l-Oħxon u l-Irriq. Postijiet oħra li kienu jintużaw għall-wiri tal-films kienu l-Pjazza tas-Santwarju fis-sajf, u fix-xitwa fil-barrakka li kien hemm fil-Kunvent tas-Sorijiet^{iv}, li dawn kienu jiġu organizzati mill-Kappillan^v. F'din il-barrakka kienu wkoll isiru reċti u attivitajiet oħra^{vi}. Xi tip ieħor ta' wiri ta' films kienet l-mobile unit li kienet tiġi l-Mellieħa propjament fil-Pjazza tal-Knisja waqt it-Tieni Gwerra Dinjija u juru lin-nies miġbura t-tifrik tal-gwerra u x-xogħol li kien isir bies jiġu salvati n-nies minn dan it-tifrik u l-ħerba li jgib miegħu^{vii}.

Popeye

Żgur li l-film Popeye li nħadem fl-1980, propjament fl-inħawi tal-Mellieħa, jibqa' l-aktar wieħed sinonimu mal-Mellieħa. Dan il-film ingibed kważi kollu f'Anchor Bay, jew kif kienet magħrufa bħala x-Xquq. Għal dan l-għan inbena raħal sħiħ tal-injam f'din il-bajja u huwa uniku kemm f'Malta u kważi kważi anki fid-dinja.

Dan is-sett għadda minn ħafna kontroversji, kif ukoll minn ħafna sfidi ta' diversi aspetti u, grazzi għal kif ġew megħluba, il-Mellieħa għandha postha fuq il-mappa taċ-ċinema mondjali. Fis-sena 1979 kien ġie Malta Robert Altman, direttur tal-films, ifittex bajja biex fiha jibni raħal għall-film Popeye. Huwa skopra lil din il-bajja li kellha kompetizzjoni ma' bajja oħra fi Florida, l-Istati Uniti tal-Amerika. Bl-għajnuna ta' ftit nies Maltin midhla sew tal-qasam ċinemografiku sabu għajnuna siewja u vasta biex din il-produzzjoni ssir Malta.

Il-post kien joffri sfidi kbar minn kull lat, l-aktar dak ġeografiku. Meta hawn il-baħar ikun qawwi, il-mewġ jagħmel tiegħu u għalhekk kien hemm ħtieġa ta' moll biex jilqa' għall-mewġ qawwi. Dan il-moll inbena mill-producers tal-film u sewa s-somma ta'

Festa 2022

Għaqda Mużikali Imperial il-Mellieħa

90,000 lira Maltin. Il-post ukoll ma kellu l-ebda facilità: la dawl, la ilma u lanqas telefown. B'ħafna ħidma ma taqta' xejn, dawn l-isfidi ġew meġħluba u l-villaġġ beda jinbena^{viii} ix.

Is-sett ta' Popeye kif kien waqt il-ġbid tal-film (sors: <https://www.moviesmadeinmalta.com/LocationSites/57/popeye-village>, aċċessat fil-25 ta' Lulju 2022)

Ir-raħal beda jinbena f'Settembru 1979 u tlesta f'Jannar 1980, fejn fil-21 tal-istess xahar beda jingibed il-film^x. Biex inbena dan is-sett kienu ġew ingaġġati 165 persuna biex jibnuh bl-injam li nġieb apposta mill-Olanda u l-Kanada. Dan l-injam kien ġie magħqud kollhu bl-imsiemer^{xi}. Hu maħsub li ntużaw bejn 7,000 u 8,000 kilogramma t'imsiemer. Barra minn hekk, intuża madwar 2,000 gallun ta' żebgħa u nbnew 20 struttura tal-injam^{xii}.

Il-post kien maħsub li jiżżarna malli jkun lest il-ġbid tal-film. Imma bl-insistenza ta' ftit li xejn individwi, dan ma seħħ u grazzi għalihom, dan huwa l-unika sett ta' film li nġibed Malta li thalla kif kien. Għal xi żmien dan il-post kien mitluq u sofra wkoll mill-id tal-vandali u anki kien sofra xi ħruq f'xi partijiet minnu.

Ta' min jgħid li llum dan l-post huwa attrazzjoni turistika popolari ħafna kemm mat-turisti kif ukoll mal-Maltin, speċjalment it-tfal. Il-post huwa miżmun tajjeb ħafna u joffri divertiment għall-familja li jdur

L-attur Alec Guinness ma' grupp ta' studenti Melleħin fil-Bajja tal-Mistra (sors: The Times 24th October 1952)

mal-film Popeye, speċjalment il-karattru ewlieni li jġib l-istess isem. Fost diversi attivitajiet, kuljum isiru shows u jintwera dokumentarju kif sar l-post u fuq il-film innifsu.

The Malta Story

Fil-1952 beda jingibed f'Malta l-film ikoniku ta' Malta fil-gwerra "The Malta Story". Dan ingibed f'diversi inħawi f'Malta fosthom fil-Bajja tal-Mistra. L-attur prinċipali kien Alec Guinness li ħadem il-parti tal-fizzjal tar-Royal Air Force Peter Ross.

Waqt il-ġbid tal-film fil-Bajja tal-Mistra, grupp ta' studenti mill-Iskola Primarja tal-Mellieħa flimkien mas-Surmast A. Frendo għamlu żjara hemmhekk fit-23 t'Ottubru 1952. Huma damu xi saġhtejn fejn tkellmu ma' diversi atturi fosthom dawk prinċipali Alec Guinness, Anthony Steel, Muriel Pavlow u Renee Asherson^{xiii}.

The Saint - Vendetta for the Saint

Dan il-film ingibed f'diversi nħawi f'Malta fil-1967 u kien jinkludi għadd ta' xeni fil-Mellieħa u

Roger Moore fil-parti ta' Simon Templar waqt l-ġbid tal-film "The Saint - Vendetta for the Saint" fil-Mellieħa (sors: <https://www.imdb.com/title/tt3141810/mediaviewer/rm1178028288/>, aċċessat fil-24 ta' Lulju 2022)

Ix-xena miġbuda fl-Għadira fil-film "The Saint - Vendetta for the Saint" (sors: <https://www.youtube.com/watch?v=0Fp2trvIVII>, aċċessat fil-24 ta' Lulju 2022)

L-inħawi, bl-attur prinċipali jkun Roger Moore. Fil-Mellieħa kienet ngibdet xena fi Triq San Publiju, il-Ġimgħa 8 ta' Diċembru 1967. Il-ġbid ta' dan il-film kien ġabar ħafna nies mill-Mellieħa biex isegwuh u kienu diversi li ħadu ritratt ma' dan l-attur u anki talbu l-firma tiegħu^{xiv}.

Xeni oħra ttiehdu fit-telgħa ta' Selmun, in-niżla mill-Mellieħa għall-Għadira, l-Għadira u t-triq tal-Marfa. Dawn iż-żewġ postijiet tal-aħħar kienu l-inħawi fejn kien hemm ġirja u sparar bejn karozza tal-linja antika u karozza kbira.

Pulp

Dan il-film nħadem f'Malta fl-1972 u xi partijiet minnu ngibdu fil-Pjazza tal-Knisja, kif ukoll fil-Ponta tal-Madonna fl-Aħrax. L-attur prinċipali kien Michael Caine li ħadem il-parti ta' Mickey King.

Kif kienet il-pjazza meta ngibed l-film "Pulp" (sors: <https://www.moviesmadeinmalta.com/LocationSites/76/parish-church-of-Mellieħa>, aċċessat fl-24 ta' Lulju 2022)

L-Attur Michael Caine fil-Mellieħa (sors: <https://www.facebook.com/ArkeoSelmun/posts/michael-caine-prepares-to-film-a-scene-in-Mellieħa-for-the-1972-moviephoto-https/1361800207251438/>, aċċessat fl-24 ta' Lulju 2022)

Black Eagle

Dan l-film inħadem f'Malta fl-1988 u biċċa minnu kienet xena miġbuda fil-Bajja t'Għajn

L-attur Sho Kosugi f'xena mill-film "Black Eagle" fil-Bajja t'Għajn Tuffieħa (sors: <https://www.moviesmadeinmalta.com/LocationSites/40/golden-bay>, aċċessat fl-24 ta' Lulju 2022)

Tuffieħa. L-atturi prinċipali kienu Sho Kosugi fil-parti ta' Ken Tani, aġent tas-CIA Amerikana u Jean Claude Van Damme fil-parti ta' Andrei, aġent tal-KGB Russa.

Xena mill-film "Troy" miġbuda fil-Bajja t'Għajn Tuffieħa (sors: <https://www.moviesmadeinmalta.com/LocationSites/40/golden-bay>, aċċessat fl-24 ta' Lulju 2022)

Troy

Ħafna partijiet ta' dan il-film ingibdu f'Malta fl-2003 u xeni minnhom kienu maħdumin fil-Bajja t'Għajn Tuffieħa. L-attur prinċipali kien Brad Pitt fil-parti ta' Achilles.

Mudell ta' dinosawru f'Misraħ iż-Żjara tal-Papa, il-pjazza ta' ħdejn is-Santwarju fil-Mellieħa.

Jurassic World Dominion

Xi partijiet minn dan il-film nħadmu f'Malta, fost l-oħrajn fil-Mellieħa. Il-ġbid beda fl-2020 u l-film ħareġ għall-wiri fl-2022. F'Awwissu 2022,

Festa 2022

Għaqda Mużikali Imperial il-Mellieħa

mudelli tad-dinosawri li kienu parti integrali ta' dan il-film tpogġew għall-wiri fil-Belt Valletta, il-Birgu u l-Mellieħa.

Xena mis-Sensiela "Treasure in Malta" miġbuda fil-Bajja tal-Għadira (sors: <https://www.youtube.com/watch?v=1kiZmrl1K1c>, aċċessat fil-25 ta' Lulju 2022)

Treasure in Malta

Din is-serje ta' sitt episodji li nħadmet f'Malta fl-1963 kellha xeni miġbuda fil-Mellieħa, b'mod partokolari l-Bajja tal-Għadira u l-Marfa.

"Trenchcoat" b'xena hdejn it-Torri l-Aħmar (sors: <https://www.moviesmadeinmalta.com/LocationSites/84/marfa-ridge-red-tower>, aċċessat fil-25 ta' Lulju 2022)

Trenchcoat

Dan il-film li ngħied f'Malta fl-1983 kellu xena hdejn it-Torri l-Aħmar.

Xena mill-film "Iron Warrior" miġbuda fil-villaġġ ta' Popeye fl-1987 (sors: <https://www.moviesmadeinmalta.com/LocationSites/57/popeye-village>, aċċessat fil-25 ta' Lulju 2022)

Iron Warrior

Film ieħor li nħadem Malta b'xeni miġbuda fil-villaġġ ta' Popeye kien "Iron Warrior" li ngħied fl-1987.

The Devil's Double

Dan il-film inħadem fl-2011 u kellu xeni fit-triq bejn il-Mellieħa u l-Manikata, u f'Għajjn Tuffieħa.

Xena mill-film "The Devil's Double" fit-triq bejn il-Mellieħa u l-Manikata (sors: <https://www.moviesmadeinmalta.com/images/scenes/large/752.jpg>, aċċessat fil-25 ta' Lulju 2022)

Pirate Pete

Serje Belġjana bl-isem "Pirate Pete" ħadmet episodju f'Malta f'Ottubru 2012 u ġibdu xi xeni fil-Villaġġ ta' Popeye^{xv}.

Il-Mellieħa fuq it-Televiżjoni

Aparti li, kif rajna, il-Mellieħa dehret f'diversi films, l-istazzjonijiet kemm dawk nazzjonali, kif ukoll dawk privati, ta' spiss juru postijiet fil-Mellieħa u fl-inħawi tagħha f'diversi programmi l-aktar dawk kulturali. Fattur ieħor li jiġi mxandar ta' spiss huwa x-xandir tal-festa b'mod dirett fuq stazzjonijiet diversi fejn dawn jiġu segwiti sew minn diversi telespettaturi kemm f'Malta kif ukoll minn emigranti l-aktar dawk Melleħin f'diversi pajjiżi madwar id-dinja.

Xena mill-ġbid ta' drammi għat-televiżjoni fis-snin sebghin tas-seklu għoxrin fil-Bajja tal-Mellieħa (sors: <https://www.mavm.com/mt/video-collections/behind-the-scenes/>, aċċessat fl-24 ta' Lulju 2022)

Fl-aħħar u mhux l-inqas, żewġ avvenimenti li poggew ukoll lill-Mellieħa fuq ix-xena televiżiva kienu bla dubju żewġ żjarat ta' żewġ Papiet u l-konnessjoni mal-Mellieħa. L-ewwel waħda seħhet meta l-Papa Ġwanni Pawlu II għamel żjara fil-Mellieħa fis-26 ta' Mejju 1990 fejn indirizza lill-familjari tal-missjunarji Maltin madwar id-dinja u wara żar is-Santwarju tal-Madonna tal-Mellieħa.

Dawn ix-xeni tal-Mellieħa daħlu f'miljuni ta' djar madwar id-dinja permess tat-televiżjoni. Ma' dawn kien hemm ukoll il-waqfa tal-istess Papa fil-vicinanzi tal-Gzejjer ta' San Pawl li huma parti mit-territorju tal-Mellieħa.

Iż-żjara riċenti li saret f'April ta' din is-sena tal-Papa Frangisku. Dan il-Papa fil-programm tiegħu ma kellux viżta speċifika fil-Mellieħa imma għadda minnha fi triqta minn Ghawdex lejn in-Nunzjatura, is-Sibt 2 t'April 2022. Fit-triq prinċipali tal-Mellieħa l-Papa sab għadd ta' nies jistennewh u dawn ix-xeni kienu wkoll trasmessi b' mod dirett fuq it-televiżjoni u li żgur ġew segwiti minn ħafna nies madwar il-globu.

Incident traġiku waqt għid ta' film f'Selmun

Fl-1974 kien qed jingibed film bl-isem "See Malta and Die" u l-Erbgħa 9 t'Ottubru tal-istess sena, kienet qed tiġi miġbuda xena fil-Palazz ta' Selmun. Waqt dan ix-xogħol, żagħżuġ Malti li kien jaħdem ta' extra waqa' mill-gallerija tal-palazz u miet fuq il-post. Stuntman fil-film ipprova jsalva lil dan iż-żagħżuġ imma ma rnexxilux għax ċediet waħda mill-balavostri tal-gallerija.

Ta' min jgħid li dan iż-żagħżuġ kien qed jaħdem dakinhar minflok xi hadd ieħor u kulma kien ilu jagħmel dan ix-xogħol kien biss jumejn. Waqt il-waqfa, li kienet ingibdet minn cameraman li kien jaħdem fuq il-film, dan l-extra kellhu azzarin f'idu fil-parti li kien qed jieħu sehem fiha. Dan kien l-ewwel incident traġiku waqt għid ta' films f'Malta^{xvi xvii}.

Din il-kitba għandha sservi biex issir aktar ricerka fuq l-istorja tal-Mellieħa fiċ-ċinema u anki fuq aspetti relatati bħalma kien il-wiri tal-films f'diversi postijiet madwar il-Mellieħa. Nispera li din il-kitba ricerkata sservi ta' katalist għal tali ricerka aktar profonda li tista' tagħti aktar dawl u tqajjem iktar interess fuq dan l-aspett li rari nkiteb xi haġa dwaru b' relazzjoni mal-Mellieħa.

Referenzi

- ⁱ Vella, A. (1976), *Id-delizzji tal-Melleħin*, Lehen l-Imperial, Settembru 1976, P.43.
- ⁱⁱ Camilleri, E. (1987), *Żminijiet ohra - Mellieħa ohra*, Banda Imperial, Festa Marija Bambina 1987, P.43.
- ⁱⁱⁱ Cutajar, A. (2006), *32 sena ta' ħidma teatrali kontinwa mill-Għaqda Teatrali "Mellieħa Stage Friends D.V.C.A.D.1974"*, Festa Marija Bambina 2006, A&M Printing Ltd, P.44.
- ^{iv} Grech, S. (2017), *Bawxati tal-ingħoddi*, Għaqda Mużikali Imperial Mellieħa, Festa Marija Bambina 2017, Best Print Ltd, P.10.
- ^v Vella, A. (2014), *Il-Kjostru tas-Santwarju*, Festa ta' Marija Bambina Mellieħa, A&M Printing Ltd, P.45.
- ^{vi} Vella, A. (2018), *Fil-Lukanda ta' Randi*, Società Filarmonika La Vittoria Mellieħa, Festa Marija Bambina 2018, Printit, P.108.
- ^{vii} Grech, S. (2017), *Bawxati tal-ingħoddi*, Għaqda Mużikali Imperial Mellieħa, Festa Marija Bambina 2017, Best Print Ltd, P.10.
- ^{viii} Cassar, L. (1999), *Għala Popeye Village ma nqeridx bħall-ohrajn*, It-Torċa 25 ta' Lulju 1999, PP.16-17.
- ^{ix} Cassar, L. (2000), *Meta Mintoff ried ikeċċi lil Popeye*, It-Torċa 28 ta' Mejju 2000, PP.16-17.
- ^x Cassar, L. (1999), *Għala Popeye Village ma nqeridx bħall-ohrajn*, It-Torċa 25 ta' Lulju 1999, PP.16-17.
- ^{xi} "Popeye" *ddebutta f'pajjiżna 30 sena ilu*, L-Orizzont 15 ta' Dicembru 2010, P.23.
- ^{xii} Farrugia, J. (2014), *Malta kienet il-bidu ta' karriera brillanti*, L-Orizzont 13 t'Awwissu 2014, P.11.
- ^{xiii} "The Malta Story" - *Dull Weather Holds Up Filming*, Times 24th October 1952, P.1.
- ^{xiv} Muscat, J. (2011), *Roger Moore fil-Mellieħa 1967*, Il-Mellieħa - L-Istorja tagħha bir-ritratti, A&M Printing Ltd, Ritratt nru 81.
- ^{xv} *Episodju ta' serje Belġjana f'filmjat f'Malta*, Il-Mument 21 t'Ottubru 2012, P.2.
- ^{xvi} *Selmun tragic accident filmed by cameraman*, Malta News 12th October 1974, P.16.
- ^{xvii} *Il-għid ta' film f'Malta jkompli wara traġedja*, L-Orizzont 12 t'Ottubru 1974, P.16.

Referenzi ohra

- Muscat, J. (2015), *It-Tokis tal-Kappillan*, Il-Mellieħa Lemħa lejn Ġrajjeħa, PP.28-29.
- <https://www.moviesmadeinmalta.com/LocationSites>
- <https://www.imdb.com/title/tt3141810/mediaviewer/rm1178028288/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=0Fp2trvIVII>
- <https://www.facebook.com/ArkeoSelmun/posts/michael-caine-prepares-to-film-a-scene-in-Mellieħa-for-the-1972-moviephoto-https/1361800207251438/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=1kiZmrl1K1c>
- <https://www.mavm.com.mt/video-collections/behind-the-scenes/>

HORACE ENTERPRISES LTD.

Trophies & Sports Goods

Importer & Wholesaler

Horace Micallef
Director

84, Gudja Road, Għaxaq, GXQ2172, Malta
Tel: (356) 2169 6302 • Mob: (356) 9942 0346 • Fax: (356) 2169 3397
Website: www.horace-ent.com • Email: horaceentld@link.net.mt